

Gyűjtő: HADON TAMÁS	
Gyűjtés ideje: 2005. JANUÁR ok.	
TART.: MI IS AZ AZ "OLDAL-PECSENYS"?	
2 lap	
FORDAZI MINTA:	Margaroné
SZÁM MINTA:	XIV / 1

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

MI IS AZ AZ "OLDALPECSENYE"?

Nagy Jenő az erdélyi szász mentékrol írott tanulmányában, Apor Péter emlékirataira hivatkozva, a mente díszítményei között ismerteti az "oldalpecsenye"-t. A díszítmény formájának és elhelyezkedésének pontos meghatározásában azonban bizonytalan, és Gáborján Alice "A kiugró csípo" c. dolgozatára hivatkozva - tévesen - a dolmányok és menték hátulján, a derék alatt elhelyezkedő, a zsinóröv lecsúszásának megakadályozására szolgáló kitüremkedésekkel azonosítja.

A hivatkozásul szolgáló idézet azonban a díszítmény másfajta használatára enged következtetni: "Abban az időben híre-helye sem vala az paszamántnak, hanem nagy híre vala még Pázmány Péternek, azért ha valakinek elhozta volna az paszamántot, azt gondolta volna, hogy Pázmányt emlegeted vagy Pázmántot, az Szent István király hadi vezérit. Ezen mentéjeken volt szövés, ki egy ujj széles, ki két ujj, ki három, azt oldalpecsenyének hitták; mindennek inkább proportionate vitézkötés az végén, aki arany-, aki ezüstoffalból, ki elegyesen, ki tiszta selyemből való volt, azt varrták surun azon mentére."

Az idézetből egyértelműen kiderül, hogy az nem lehet a ruhadarab anyagából készült derékbetoldás. Anyaga "szövés", azaz paszomány, mivel a szöveg első részében Apor nem a paszomány meglétét, hanem annak ilyen elnevezését tagadja. Az ő korabeli szóhasználata a szövészekén készült díszítoszalagok megjelölésére az olasz eredetű paszomány helyett a készítményére utaló "szövés" kifejezést használja. Az olasz név is erre enged következtetni: a "passamano" alighanem kapcsolatban állhat a "passare"-lépni olasz igével, ami a szövészek lábítóit lenyomó paszományos mester "lépkedésére" utalhat. Ezt a következtetést látszik alátámasztani a paszományosok által használt szövészek német eredetű elnevezése is; "trittes". A szövészek attól függenek, hogy hány lábító (tritt) van rajta 5-17 trittes. Itt a német "tretten" igére gyanakodhatunk. A "paszomány" tehát nem más, mint lábító mozgatásával szövészekén készített - szövött - szalag, korabeli magyar elnevezése szerint: "szövés".

Ennek a végén helyezkedett el vele azonos anyagból kialakított vitézkötés. Tehát egy, vagy három ujj széles szalag, végén vitézkötéssel, amit surun varrtak a mentére; ez volt az "oldalpecsenye".

A mentéken és dolmányokon leginkább a mellkason találunk surun varrott paszományszalagokat. A mellkas felett elhelyezkedő, surun varrott vitézkötéses paszományszalagok olyanok lehetnek, mint a tomaseváci (Torontál vm.) kincslelettel együtt nagyvilágra került, dolmányzsinórnak leírt darabok. (1. kép)

A mellzsinórzat eleje gombházat alkotó gömbzsinór, mely egy, ez összeillesztést fedő sűrű (henger alakú fonat) takarásában széles paszományszalagba megy át. Ez a végén két ágra válva hármas ún. "rostélyos" kötést képez, majd valószínűleg egy, a fellelés időpontjában már kihullott szálú, bojtban végződik, amiből csak a bojtfej maradt meg.

Tomaseváci kincs mellzsinórzata, In: Archeológiai Értesítő, 1984. 187.

Ilyen lehetett a Radvánszky Béla által 1627. évi árjegyzékből gyűjtött "száras", azaz paszományszalaggal összedolgozott gombtípus:

"Öreg felső ruhára való egy pár száras gombot arany fonállal gazdagon szottet, a legöreget és szebbet vitézkötéses arany fonálból csinált rojtját adjanak öt forintot."

A "rojt" itt alighanem a tomaseváci paszomány végén is megfigyelhető bojt lehetett, ami számos korabeli ábrázoláson díszíti a zsinórok végét.

Ruhára való felvarrásának módja tisztán kivehető Johann Rudolf Schwind portai magyar királyi követ képmásán. Ott, mint a magyar király képviselőjét, a török által elvárt magyar nemzeti viseletben örökítették meg. Mentéjének nagy, díszes gombjai széles paszománycsíkokban folytatódnak, ezek az ún. "malomkerékkötés"-re emlékeztető, kör alakú vitézkötésekbe mennek át, majd a paszományokra merolegesen lefelé lógó bojtban végződnek.

Összegzésképpen tehát elmondható, hogy az "oldalpecsenye" nem más, mint az irodalomból jól ismert "száras gomb"-ok paszományszalagból kialakított, a gomb felerosítására szolgáló része, amit vízszintesen varrtak a ruha elejére, s alkalmanként vitézkötéssel díszítettek a külso végén.

Megjelent az Ethnographia 1996-os kötetében 1998-ban

Hajdu Tamás
tanár

